

Nowe stanowisko chrząszcza *Typhaeus typhoeus* (L.) (Coleoptera, Geotrupidae)

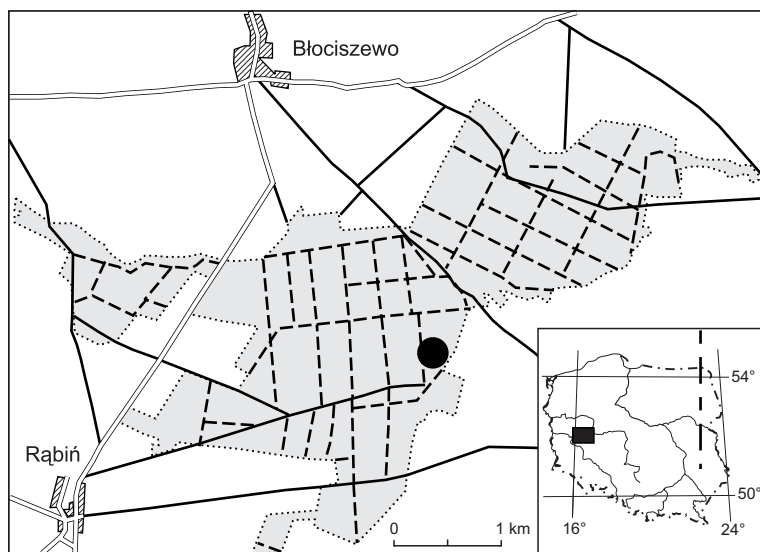
JERZY KARG

Zakład Badań Środowiska Rolniczego i Leśnego PAN
Stacja Badawcza w Turwi
64-000 Kościan, Turew ul. Szkolna 4
e-mail: jerykarg@man.poznan.pl

Bycznik *Typhaeus typhoeus*, jedyny w Europie przedstawiciel rodzaju *Typhaeus* Leach, jest okazałym (15–24mm), czarno ubarwionym chrząszczem, z charakterystycznym (u samców) trójzębem na przedniej krawędzi przedplecza. Jest gatunkiem koprofagicznym, niegdyś wiązano jego występowanie z obecnością odchodów królików (Kratochvil 1957, Stebnicka 1976, Dobosz, Palaczyk 1984), rzadziej kopytnych (jeleń, sarna). Kopie bardzo głębokie, sięgające 1,5 m, podziemne gniazda. Przez Polskę przebiega wschodnia granica jego zasięgu (Bunalski 1996, 1999).

Gatunek ten był dotąd uważany za nieliczny i ginący, a notowany na izolowanych stanowiskach głównie w zachodniej części kraju (Stebnicka 1976, Dobosz, Palaczyk 1984). Obserwacje z okolic Szamotuł wskazują jednak, iż lokalnie może być dosyć liczny, stanowiąc ważny element zgrupowań chrząszczy koprofagicznych (Bunalski 1996). Bycznik był umieszczony na liście gatunków zwierząt objętych ścisłą ochroną gatunkową (Rozporządzenie 2001), jednak został skreślony z tej listy na wniosek Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Entomologicznego po konsultacjach ze specjalistami, i obecnie ochronie nie podlega. Znajduje się na polskiej czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w kategorii NT (bliski zagrożenia) (Głowaciński 2002).

Nowe, bogate stanowisko *T. typhoeus* znajduje się na obszarze dość sporego jak na warunki Wielkopolski kompleksu leśne-

Ryc. 1. Stanowisko bycznika w lesie Rąbiń.

Fig. 1. Locality of *Typhaeus typhoeus* in the "Las Rąbiń" forest.

go „Las Rąbiń” w środkowej Wielkopolsce, około 40 km na południe od Poznania, w obrębie Parku Krajobrazowego im. gen. D. Chłapowskiego, około 3 km od miejscowości Rąbiń (52°03'30" N, 16°52'15" E) (ryc. 1). Chrząszcze aktywnie penetrujące środowisko i kopiące norki obserwowano na kilkunastu hektarowej powierzchni obejmującej las mieszany (przewaga dębu, brzozy i czeremchy amerykańskiej, z domieszką sosny), przechodzący w monokulturową, kilkudziesięcioletnią świerczynę. Środowisko to odbiega znacznie od podawanych dotąd jako typowe dla tego gatunku borów sosnowych. W najbliższej okolicy nie występuje królik, liczne są natomiast jelenie, sarny i dziki. Odchody któregoś z tych ostatnich stanowią więc bazę pokarmową dla *T. typhoeus*. Łącznie w ciągu kilku krótkich lustracji terenowych prowadzonych od 15–22.X 2006, stwierdzono kilkanaście osobników obu płci (ryc. 2), w tym 3 osobniki martwe (2♂ i 1♀; w zbiorach Stacji Badawczej ZBŚRiL PAN w Turwi).

Wiele wskazuje na to, że stanowisko tego gatunku w Lesie Rąbińskim jest trwałe, a *T. typhoeus* występuje w tym rejonie od

Ryc. 2. Samce bycznika na nowym stanowisku w lesie Rabiń (15.X 2006 r., fot. J. Karg).
Fig. 2. *Typhaeus typhoeus* males at new locality in the "Las Rabiń" forest (15 October 2006, photo by J. Karg).

dawna. W roku 1968 złowiono 1 osobnika (♂) na polu uprawnym odległym od opisywanego stanowiska o około 10 km. Zarówno stwierdzone stanowisko z liczną populacją *T. typhoeus*, jak i aktualne doniesienia z koleopterologicznych forów internetowych (często mówiące o obserwacjach kilkudziesięciu osobników) wskazywać mogą na utrzymywanie się miejscami wysokiej liczebności tego gatunku w zachodniej Polsce. Jest wielce prawdopodobne, że skutkują tu zmiany klimatyczne związane z globalnym ociepleniem, w tym przypadku jednak efekt jest ze wszech miar pozytywny.

SUMMARY

Karg J. New locality of beetle *Typhaeus typhoeus* (L.) (Coleoptera, Geotrupidae)

Chrońmy Przyrodę Ojczystą **64** (2): 46–50.

Typhaeus typhoeus was strictly protected by law in Poland before 2004 and it is listed in Polish Red List as near threatened (nt) species. In October 2006 a new locality of this species was found. Several individuals were observed in a mixed forest called “Las Rąbiń” (52°03’30” N, 16°52’15” E) located in western part of the Wielkopolska region, about 40 km south of Poznań. Probably the population is abundant and most likely stable.

PIŚMIENNICTWO

- Bunalski M. 1996. Żuki koprofagiczne (Coleoptera, Scarabaeoidea) okolic Szamotuł. Cz. I. Analiza faunistyczna. Wiad. entomol., 15(3): 139–146.
- Bunalski M. 1999. Die Blatthornkäfer Mitteleuropas (Coleoptera, Scarabaeoidea). Bestimmung – Verbreitung – Ökologie. Slamka Edit. Bratislava.
- Dobosz R., Palaczyk A. 1984. Nowe stanowiska *Typhaeus typhoeus* (L.) (Col., Scarabaeidae) w Polsce oraz analiza zasięgu występowania tego gatunku. Przegląd zool. 28 (3): 281–286.

- Głowaciński Z. 2002. Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków.
- Kratochvíl J. 1957. Klič zviřeny ČSSR, II. Trásnokřídli, blanokřídli, řásnokřídli, brouci. ČSAV, Praha.
- Rozporządzenie 2001. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia z dnia 26 września 2001 r. w sprawie określenia listy gatunków zwierząt rodzimych dziko występujących objętych ochroną gatunkową ścisłą i częściową oraz zakazów dla danych gatunków i odstępstw od tych zakazów. Dziennik Ustaw Nr 130 (2001), poz. 1456.
- Stebnicka Z. 1976. Scarabaeidae Iaparosticti. Klucze do oznaczania owadów Polski, cz. XIX, zes. 28a. PWN, Warszawa.